موسسه حقوقی آوای عدالت سروش

رأی وحدت رویه شماره۷۴۴ هیأت عمومی دیوان عالی کشور باموضوع: در مواردی که مجازات بزه حبس توأم با جزای نقدی تعیین گردیده کیفر حبس ملاک تشخیص درجه مجازات و بالنتیجه صلاحیت دادگاه است

- :- -:-= شماره۱۱۰/۱۵۲/۸۹۸۳ ۱۳۹۴/۱۰/۱۵

مدیرعامل محترم روزنامه رسمی کشور

گزارش پروندهٔ وحدت رویه ردیف ۳۰/۹۴ هیأت عمومی دیوان عالی کشور با مقدمه مربوط و رأی آن به شرح ذیل تنظیم و جهت چاپ و نشر ایفاد می گردد.

معاون قضائی دیوان عالی کشور ـ ابراهیم ابراهیمی

مقدمه

جلسهٔ هیأت عمومی دیوان عالی کشور در مورد پروندهٔ وحدت رویهٔ ردیف ۳۰/۹۴ رأس ساعت ۹ روز سه شنبه مورخ ۱۳۹۴/۸/۱۹ به ریاست حضرت حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای حسین کریمی رئیس دیوان عالی کشور و حضور حضرت حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای سید احمد مرتضوی مقدم نمایندهٔ دادستان کل کشور و شرکت آقایان رؤسا، مستشاران و اعضای معاون کلیهٔ شعب دیوان عالی کشور، در سالن هیأت عمومی تشکیل شد و پس از تلاوت آیاتی از کلام الله مجید و قرائت گزارش پرونده و طرح و بررسی نظریات مختلف اعضای شرکت کننده در خصوص مورد و استماع نظریهٔ

نمایندهٔ دادستان محترم کل کشور که به ترتیب ذیل منعکس می گردد، به صدور رأی وحدت رویهٔ قضایی شمارهٔ ۷۴۴-۱۳۹۴/۸/۱۹ منتهی گردید.

الف: گزارش پرونده

احتراماً معروض می دارد: بر اساس گزارش ۹۰۰۱/۱۱۱/۸ـ ۱۳۹۴/۶/۲۸ آقای معاون قضایی رییس حوزهٔ قضایی استان تهران، از شعب بیست و هشتم و سی و هشتم دیوان عالی کشور و سی و نهم و بیست و هفتم دادگاه های تجدیدنظر در مورد مرجع صلاحیت دار قانونی رسیدگی کننده به اتهام مرتکبین جرایمی که مانند کلاهبرداری، اختلاس و ارتشا و... که دارای مجازات های متعدد حبس و جزای نقدی هستند با اختلاف استنباط از قانون، آرا مختلف صادر شده است که جریان امر ذیلاً گزارش می شود:

۱ . در پروندهٔ کلاسهٔ ۹۴۰۰۹۷ شعبهٔ بیست و هشتم دیوان عالی کشور، آقای محسن... به اتهام کلاهبرداری بیش از سیصد و شصت میلیون ریال و معاونت در جعل اسناد رسمی در شعبهٔ ۷۰۷ بازپرسی دادسرای عمومی و انقلاب شهرستان مشهد تحت تعقیب قرار گرفته، با تشدید قرار وثیقه بازداشت شده است. نامبرده به قرار تشدید تأمین اعتراض نموده، پرونده جهت رسیدگی به شعبهٔ ۱۳۳ دادگاه کیفری دو مشهد ارجاع گردیده. شعبهٔ مذکور بـه موجـب دادنامهٔ شمارهٔ ۹۴۰۹۹۷۷۵۹۳۳۰۰۲۵۵-۱۳۹۴/۴/۲ با این استدلال که: چون با توجه به میزان مال تحصیل شده، مجازات جرم کلاهبرداری از حیث جزای نقدی درجهٔ یک محسوب می شود و رسیدگی به اصل اتهام در صلاحیت دادگاه کیفری یک می باشد، با استناد به مادهٔ ۲۷۱ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ رسیدگی به اعتراض به قرار تشدید تأمین را در صلاحیت محاکم کیفری یک دانسته، با قرار عدم صلاحیت به شایستگی دادگاه کیفری یک مشهد، پرونـده را به آن مرجع ارسال نموده است. پرونده در شعبهٔ دوم دادگاه کیفری یک مزبور مورد بررسی قرار گرفته به موجب دادنامهٔ شمارهٔ ۹۴۰۹۹۷۷۵۱۶۵۰۰۰۰۹-۱۳۹۴/۴/۲۳ با این استدلال که: ملاک درجه بندی جرم کلاهبرداری مجازات حبس است، دادگاه کیفری دو را صالح به رسیدگی به اعتراض به قرار تشدید تأمین دانسته، با استناد بـه مواد ۳۰۱، ۳۰۲ و ۳۴۱ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب سال ۱۳۹۲ قرار عدم صلاحیت به شایستگی دادگاه کیفری دو صادر نموده است. با حدوث اختلاف پرونده در اجرای مادهٔ ۳۱۷ قانون آیین دادرسی کیفری و مادهٔ ۲۸ قانون آیین دادرسی[دادگاه های عمومی و انقلاب در امور] مدنی به دیوان عالی کشور ارسال، جهت رسیدگی به این شعبه ارجاع شده است و پس از ثبت به کلاسهٔ مرقوم به شعبهٔ بیست و هشتم ارجاع و هیأت شعبه پس از قرائت گزارش عضو ممیز و اوراق پرونده و نظریهٔ کتبی دادیار محترم دادسرای دیوان عالی کشور مشاوره نموده، چنین رأی می دهد:

«در خصوص اختلاف حادث فی مابین شعبهٔ ۱۳۳ دادگاه کیفری دو شهرستان مشهد و شعبهٔ دوم دادگاه کیفری یک مشهد در باب صلاحیت رسیدگی به اعتراض آقای محسن... متهم به کلاهبرداری بیش از سیصد و شصت میلیون ریال و معاونت در جعل اسناد رسمی به قرار تشدید تأمین به کیفیت منعکس در پروندهٔ امر، چون در درجه بندی مجازات ها در هر درجه مجازات پیش بینی شده است، برای تشخیص مجازات اشد باید مجازات ها از نظر نوع مورد مقایسه قرار گیرند. در جرم کلاهبرداری با هر میزان مال تحصیل شده از آن طریق، میزان حبس ملاک تشخیص درجهٔ مجازات است. بنا به مراتب مذکور، مجازات جرم کلاهبرداری درجهٔ چهار محسوب و دادگاه کیفری دو را برای رسیدگی به پرونده صالح تشخیص، مستنداً به مادهٔ ۳۱۷قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ و مادهٔ ۲۸ قانون آئین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور مدنی با اعلام صلاحیت مرجع مذکور رفع اختلاف می نماید.»

۲. در پروندهٔ کلاسهٔ ۹۰۰۰۶۷ شعبهٔ سی و هشتم دیوان عالی کشور، دو نفر به اتهام کلاهبرداری توسط دادسرای تهران تعقیب و پس از تفهیم اتهام، دربارهٔ آنان قرار بازداشت موقت صادر شده که بر اثر اعتراض متهمان، نسبت به قرار مذکور، پرونده به شعبهٔ ۱۰۵۰ دادگاه کیفری دو ارسال و این شعبه طی دادنامهٔ ۳۵۱ـ۱۳۹۴/۴/۲۰ با توجه به میزان مالی که از طریق ارتکاب جرم تحصیل شده است، رسیدگی به اعتراض را در صلاحیت دادگاه کیفری یک تشخیص و مستندا به مواد ۲۷۱ و ۳۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ به صدور قرار عدم صلاحیت به اعتبار صلاحیت دادگاه کیفری یک تهران اقدام کرده که پرونده به شعبهٔ پنجم ارجاع و این شعبه طی دادنامهٔ ۱۲۱-۱۳۹۴/۵/۶ با این استدلال که حداکثر مجازات قانونی بزه معنونه و ارتشا ده سال حبس تعیین گردیده است و برابر مادهٔ ۱۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ از مجازات های تعزیری درجهٔ چهار محسوب می شود، بنابراین موضوع در صلاحیت دادگاه های کیفری دو می باشد که پرونده به علت حدوث اختلاف به دیوان عالی کشور ارسال شده که پس از ثبت به شعبهٔ سی و هشتم ارجاع و هیأت شعبه بعد از قرائت گزارش عضو ممیز و نظریهٔ کتبی آقای دادیار دیوان عالی کشور به اکثریت چنین رأی داده اند:

«با توجه به اطلاق مادهٔ ۳۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری به ویژه در بند «ت» آن که رسیدگی به جرایم مستوجب مجازات تعزیری درجهٔ سه و بالاتر[را] در صلاحیت محاکم کیفری یک پیش بینی نموده است و با عنایت به میزان جزای نقدی مترتب

به بزه های انتسابی به متهمین پرونده که بیش از سیصد و شصت میلیون ریال بوده و درجهٔ سه و بالاتر محسوب می گردد از این رو با تأیید استدلال شعبهٔ ۱۰۵۰ دادگاه عمومی کیفری دو تهران که دادگاه کیفری یک را صالح اعلام نموده صائب و موجه تشخیص داده شده و با فسخ قرار صادره از شعبهٔ پنجم دادگاه کیفری یک تهران، پرونده جهت ادامهٔ رسیدگی به همان شعبه ارجاع و بدین وسیله اختلاف حاصله بین دو مرجع مذکور حل و رفع می گردد.»

۳. شعبهٔ ۳۹ دادگاه تجدیدنظر استان تهران در پروندهٔ کلاسهٔ ۹۴۰۵۵۰ در رابطه با حل اختلاف بین شعبهٔ ۱۰۳۵ دادگاه کیفری دو تهران و شعبهٔ دو دادگاه کیفری یک تهران راجع به رسیدگی به اتهام آقایان حسن... و ...، مبنی بر کلاهبرداری به مبلغ ۱۸۰ میلیون تومان به شرح دادنامهٔ شمارهٔ ۰۳۹۹ مورخ ۱۳۹۴/۶/۱۴ با این استدلال که ... در مادهٔ ۱۹ قانون مجازات اسلامی درجات مجازات مشخص شده و جرایمی که جزای نقدی آن بیش از ۳۶ میلیون تومان یا حبس بیش از ۱۰ تا ۱۵ سال است مجازات درجهٔ ۳ محسوب می شود و در تبصرهٔ ۳ مادهٔ ۱۹ قانون مجازات اسلامی در صورت تعدد مجازات ها، مجازات شدیدتر و در صورت عدم تشخیص مجازات شدیدتر، مجازات حبس ملاک است و در مانحن فیه درجهٔ مجازات مشخص شده و مبلغ بالای ۳۶ میلیون تومان درجهٔ ۳ محسوب می شود ... النهایه رسیدگی به موضوع را در صلاحیت دادگاه کیفری یک اعلام و حل اختلاف کرده است.

۴. شعبهٔ ۲۷ دادگاه تجدیدنظر استان تهران در پروندهٔ شمارهٔ بایگانی ۹۴۰۵۳۱ در رابطه با حل اختلاف بین شعبهٔ ۱۰۴۹ دادگاه کیفری دو تهران و شعبهٔ دو دادگاه کیفری یک تهران راجع به رسیدگی به اتهام آقایان حمیدرضا و محمد... و خانم بهناز... مبنی بر مشارکت در کلاهبرداری به میزان یک میلیارد و ده میلیون ریال با این استدلال که مجازات حبس در هر حال مجازات شدیدتر محسوب می گردد با تأیید صلاحیت دادگاه کیفری دو حل اختلاف نموده است.

به طوری که ملاحظه می فرمایید شعبهٔ بیست و هشتم دیوان عالی کشور و شعبهٔ بیست و هفتم دادگاه تجدیدنظر استان تهران به ترتیب، طی دادنامه هایی که به شرح فوق صادر کرده اند در جرایمی که دارای مجازات های حبس و جزای نقدی است حداکثر مدت حبس را ملاک تشخیص درجهٔ مجازات اعلام نموده اند ولی شعبهٔ سی و هشتم دیوان عالی کشور و شعبهٔ سی و نهم دادگاه تجدیدنظر استان مذکور، میزان جزای نقدی مترتب بر بزه های انتسابی به متهمین را ملاک تعیین درجهٔ مجازات اعلام کرده و با توجه به اطلاق مادهٔ ۳۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری به ویژه بند «ت» آن، رسیدگی را در صلاحیت دادگاه های کیفری یک تهران تشخیص داده اند و چون با این ترتیب از شعب مختلف دیوان عالی کشور و دادگاه های تجدیدنظر استان تهران با استنباط های مختلف از مواد ۱۹ قانون مجازات اسلامی و ۳۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ آرا متهافت صادر شده است، لذا مستنداً به مادهٔ ۴۷۱ قانون آیین دادرسی کیفری، طرح موضوع را برای صدور رأی وحدت رویهٔ قضایی درخواست می نماید.

معاون قضایی دیوان عالی کشور ـ حسین مختاری

ب: نظریهٔ نمایندهٔ دادستان کل کشور

«احتراماً؛ در خصوص گزارش وحدت رویهٔ شمارهٔ ۳۰/۹۴ به شرح ذیل نظر خود را اعلام می دارد:

مجازات حبس، سلب آزادی است. شیوهٔ عمل قانونگذار در وضع مقررات مربوط به مجازات حبس و تدابیری که در کیفیت تعیین مجازات جایگزین اندیشیده است و ترتیب مجازات ها که حبس در صدر قرار می گیرد (مواد ۱۹، ۲۷ و ۲۹ قانون مجازات اسلامی) و حتی سخت گیری قانونگذار در صدور قرار بازداشت موقت در مواد ۲۳۷ و ۲۴۱ قانون آیین دادرسی کیفری، مفید این معنا است که مجازات حبس از بقیهٔ مجازات ها شدیدتر است علی الخصوص که در تبصرهٔ ۳ مادهٔ ۱۹ قانون مجازات اسلامی به صراحت به آن اشاره شده است؛ بنابراین، در تعیین صلاحیت مرجع رسیدگی کننده به جرایم، ملاک مجازات حبس است، لذا رأی شعبهٔ ۲۷ دادگاه تجدیدنظر استان که مبتنی بر این نظر است، صائب و مورد تأیید است.»

ج: رأی وحدت رویهٔ شمارهٔ ۷۴۴-۱۳۹۴/۸/۱۹ هیأت عمومی دیوان عالی کشور

مطابق مادهٔ ۱۹ قانون مجازات اسلامی، قانونگذار هر یک از مجازات ها را در درجه ای خاص قرار داده که قرار گرفتن هر مجازات در مرتبه ای معین در عین حال مبین شدت و ضعف آن کیفر نیز می باشد، لکن در هر یک از این درجات نیز کیفرهای غیر متجانس وجود دارد که به لحاظ عدم امکان سنجش آنها با یکدیگر، تشخیص کیفر اشد در بین آنها بعضا با اشکال مواجه می گردد؛ به منظور رفع اشکال، تبصرهٔ ۳ مادهٔ ۱۹ قانون یاد شده، در مقام بیان قاعده، مقرر می دارد: ... در صورت تعدد مجازات ها و عدم امکان تشخیص مجازات شدیدتر، مجازات حبس ملاک است...؛ علاوه بر این در قانون مجازات اسلامی و سایر قوانین جزایی، از جزای نقدی به عنوان «بدیل مناسب تر» مجازات حبس (در مقام تخفیف و تبدیل آن مجازات) و کیفر جایگزین مجازات حبس که علی القاعده ماهیت خفیف تر و ملایم تری از حبس دارد، استفاده شده است و عرف و سابقهٔ قانونگذاری در کشور ما نیز حکایت از صحت چنین استنباطی دارد. بنا به مراتب مذکور، به نظر اکثریت اعضای هیأت عمومی دیوان عالی کشور، در مواردی که مجازات بزه حبس توأم با جزای نقدی تعیین گردیده، کیفر حبس ملاک تشخیص درجهٔ مجازات و بالنتیجه صلاحیت دادگاه است. این رأی مطابق مادهٔ ۴۷۱ قانون آیین دادرسی کیفری برای شعب دیوان عالی کشور و دادگاه ها در موارد مشابه لازم الاتباع است.

هیأت عمومی دیوان عالی کشور/

منبع : سایت مجلس شورای اسلامی